

BARBARA CHOJNACKA*

DROGA WOLONTARIATU I W WOLONTARIACIE W KONTEKŚCIE ROZWAŻAŃ NAD POKOLENIEM Y I Z – PROPOZYCJA METODOLOGICZNA

ABSTRAKT

Czym jest wolontariat? Czym jest on dla wolontariusza i jakie miejsce zajmuje w jego życiu? Jaka jest lub była jej/jego droga do wolontariatu, w wolontariacie czy w wyniku wolontariatu? W artykule autorka poszukuje odpowiedzi na te pytania, prezentując perspektywę badawczą wykorzystującą metaforę drogi, techniki projekcyjne i narracyjne. Osadzając je w kontekście pokolenia Y i Z, a więc współczesnych studentów – wolontariuszy. Okazuje się, że wolontariat to doświadczenie bardzo intymne, subiektywne, w konkretny sposób wyznaczające pojedynczego człowieka – wolontariusza. Przedstawione ujęcie metodologiczne jest propozycją realizacji badań pozwalających na poznanie ukrytych sensów i znaczeń wolontariatu w życiu młodego człowieka.

SŁOWA KLUCZOWE: wolontariat, badania jakościowe, pokolenie Y/Z

WPROWADZENIE

W obliczu przemian – dynamicznych i intensywnych – które dotyczą wielu sfer naszego funkcjonowania, podejmowanie działań na rzecz drugiego człowieka, czy szeroko pojętego społeczeństwa, wydaje się zagadnieniem niezwykle interesującym. Wielość problemów społecznych i potrzeb stwarza szerokie możliwości dla aktywności prospołecznej. Jak w tym obszarze odnajduje się pokolenie młodych ludzi, określanych jako generacja Y i Z (Ciechanowska, 2014)? Prezentowane treści stanowią próbę syntezy rozważań nad wolontariatem jako elementem biegu życia człowie-

* Uniwersytet Szczeciński, Instytut Pedagogiki; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5635-3126>

ka oraz doniesień na temat owych pokoleń. Ich przedstawiciele to osoby już kreujące życie społeczne lub te, które już niedługo będą to czynić. Czy i jak angażują się w wolontariat? Dlaczego działają prospołecznie? Jakie znaczenia przypisują wolontariatowi? Próbą odpowiedzi na tak postawione pytania będzie propozycja metodologiczna w odniesieniu do badań nad wolontariatem.

METAFORA DROGI

W podejmowanych rozważaniach świadomie stosuję kategorię „drogi”, traktując ją jako metaforę ludzkiego życia, jego biegu i przemian w nim następujących. Wśród definicji leksykograficznych „drogi” w polszczyźnie ogólnej pojawia się jej rozumienie jako:

- właściwego kierunku dojścia, dojechania gdzieś, dotarcia do celu [droga do domu];
- sposobu zachowania, postępowania, działania [słuszna droga];
- sposobu dochodzenia do czegoś, metody rozwiązywania problemów [droga służbowa] (Smyk, 2014, s. 78).

Termin „droga” w sensie metaforycznym odnosi się do następujących zakresów treściowych: „przemieszczanie się”, „pokonywanie etapów”, „dochodzenie do celu” oraz „funkcja łączenia dwu elementów”, co sprawia, że jest on stosowany do opisu zjawisk abstrakcyjnych, takich jak życie, postępowanie człowieka oraz jego relacje z otoczeniem. Życie ludzkie interpretowane w kontekście drogi składa się z określonych etapów, których reprezentacje można odnaleźć choćby we frazeologizmach, np. narodziny – „dziecko jest w drodze”, starość – „kijem makłać drogę”, śmierć – „ostatnia droga”. Innym istotnym dla podejmowanych tu rozważań metaforycznym wykorzystaniem pojęcia „droga” w języku polskim jest odnoszenie go do zindywidualizowanej egzystencji człowieka, na którą składają się: podejmowanie decyzji i wahanie się (znaleźć się, stać, być na rozdrożu, na rozstaju dróg), osiągnięcie celów czy realizacja zamierzeń (iść wytkniętą drogą, ruszyć swoją drogą lub wyznaczoną drogą – iść utartą drogą, małym wysiłkiem przy sprzyjających warunkach – być na dobrej drodze, najlepszej, prostej drodze do czegoś, mieć otwartą drogę do czegoś), postępowanie niewłaściwe (nie tędy droga!), zaniechanie ukończenia dzieła (zatrzymać się, zawrócić w pół drogi). Termin „droga” odnosi się także do kwestii postępowania człowieka. Stosowane są tu takie określenia jak: „życie i postępowania

szczerze i uczciwie” (iść, obrać, wstąpić na prostą, prawą drogę), „nieszczere, nieuczciwe” (podążać krętą, złą drogą), „jawnie niesprawiedliwe” (rozbój na prostej drodze). Ujęcia frazeologiczne wskazują na przemianę, „poprawę człowieka” (zawrócić ze złej drogi), „zmianę postępowania na gorsze, niemoralne” (zboczyć z prostej drogi) oraz relacje międzyludzkie w znaczeniu „nawiązywania relacji” oraz „porozumiewania się” (szukać drogi, znaleźć drogę do kogoś, czyjeś drogi się przecięły), „przychylności bliźniemu” (szerokiej drogi!), „zakończenia znajomości, rozstania” (rozeszły się czyjeś drogi), „bycia niezależnym, stronięcia od ludzi” (chodzić własnymi drogami) (Smyk, 2014, s. 82).

Droga staje się metaforą ludzkiego życia i wszelkich zdarzeń w nim występujących – doświadczeń, spotkań, decyzji, reakcji, przemian. Człowiek jako jednostka – indywiduum – wędruje ścieżkami swego życia, jak pisał Edward Stachura:

*Wędrowką życie jest człowieka;
Idzie wciąż,
Dalej wciąż,
Dokąd? Skąd?
Dokąd! Skąd!*

Cały utwór odwołuje się do metafory drogi życia, do poszukiwania jej początku (skąd idę?) i celu (dokąd zmierzam?), a także podkreślenia pewnej chwilowości, nieuniknionego przemijania czy śmierci. Jednakże zwraca również uwagę na to, by po prostu iść, gdyż istotą (sensem) jest sama droga:

*To nic! To nic! To nic!
Dopóki sił!
Jednak iść! Przecież iść!
Będę iść!*

*To nic! To nic! To nic!
Dopóki sił,
Będę szedł! Będę biegł!
Nie dam się!*

Interpretuję te słowa jako swoiste wezwanie do drogi, do wyruszenia w życie z odwagą, odkrywania świata i siebie niezależnie od przeciwności oraz owej nieuchronności końca. Życie okazuje się wędrowką w sen-

sie fizycznym i metafizycznym. Obejmuje ona nie tylko miejsca i ścieżki, lecz także wewnętrzne szlaki własnego rozwoju, dojrzewania, przemiany. Jest to swoiste pielgrzymowanie, którego celem według Maxa Webera jest „spełnienie powołania”, czyli urzeczywistnienie potencjału, konsekwentne konstruowanie tożsamości (za: Bauman, 2011a).

Takie rozumienie można odnieść do namysłu nad rozwojem człowieka przez całe życie, którego jedną z prekursorok była Charlotte Bühler (1999). Twierdziła ona, że „rozwój umożliwiają warunki, które pozwalają na adaptację (rozwój ego) oraz rozwinięcie nadziei, ciekawości, świadomości, celowości, twórczości, tożsamości i poczucia sensu życia (rozwój self, tj. koncepcji siebie)” (za: Kielar-Turska, 2011, s. 16). Autorka postrzega bieg życia ludzkiego z perspektywy biologicznej i biograficznej. Pierwsza odnosi się stricte do procesów fizjologicznych i obejmuje: rozwój progresywny (generatywny) uwzględniający nowotworzenie się ciała, okres stabilnego rozwoju oraz okres tzw. rozwoju regresywnego, w którym regeneracja organizmu nie nadąża za następującymi zmianami starości (Bühler, 1999). Natomiast biograficzna perspektywa biegu życia odnosi się do swoistej jego treści, a więc faktów w następujących wymiarach: działalności zawodowej, życia małżeńskiego (rodzinnego), pozycji społecznej, wyróżnień, znaczących zmian materialnych, przynależności do grup i wspólnot, czynów i dzieł (dokonań) człowieka (Bühler, 1999). Oba wymiary współwystępują ze sobą w biegu życia oraz stają się podłożem jego retrospektywnej interpretacji oraz bieżącego przeżywania przez jednostkę (ujęcie psychologiczne) w kontekście ich wewnętrznych i zewnętrznych rezultatów (Bühler, 1999). Bieg życia ludzkiego oznacza drogę, którą człowiek przemierza w swojej indywidualnej biografii. Jest to droga rozwoju ściśle sprzężona z warunkami oraz przemianami społecznymi.

Zygmunt Bauman (2011b) stwierdza, że funkcjonujemy w ponowoczesnym świecie – w płynnej nowoczesności.

„W tak skonstruowanym świecie nie ma już miejsca dla pielgrzyma, bo nie ma już celu ostatecznego życiowej wędrówki – «celu nad cele», celu, który wszystkie inne cele przekształca w środki, a wszystkie przystanki życiowe redukuje do roli punktów etapowych [...]. Czas jest rzeką bez koryta, potokiem, który żłobi swą trasę płynąc, niepewny zlewiska do jakiego zmierza. Czas nie jest, jak niegdyś, wektorem – jest pędem bez strzałki kierunkowej” (Bauman, 2011a, s. 444).

Autor zwraca uwagę na swoistą nieokreśloność drogi współczesnego człowieka, która wydaje się szybka, naznaczona brakiem celu, chaosem ponowoczesności, nadmiarem bodźców czy informacji i często nieprzewidywalną zmiennością warunków funkcjonowania, brakiem przejrzystości zasad. Można sobie wobec tego zadać pytanie: jaka jest droga współczesnego człowieka? Jak jest droga jego życia i rozwoju? Co ją wyznacza? Czy człowiek współczesny jest istotą zagubioną w swojej drodze?

„Szlaku nie można planować zawczasu, jeśli z dnia na dzień się dróg się zmienia, a na ruchomych skrzyżowaniach ustawia się coraz to nowe, i coraz mniej czytelne, drogowskazy. Można co najwyżej szlak już przebyty odtwarzać oglądając się za siebie – lecz i wtedy nie zobaczy się linii prostej bądź krętej, ale zmierzającej wyraźnie w jednym raczej niż innym kierunku. Czas przyszły musi być niespójny przy braku planu generalnego wędrowki, ale i w czasie przeszłym nie sposób dopatrzeć się spójności” (Bauman, 2011a, s. 444).

Mamy zatem do czynienia z trudnymi społecznymi warunkami rozwoju człowieka, kształtowania przez niego własnej biografii – drogi życiowej. Dochodzi tu zatem do swoistego redefiniowania wędrowki, podczas której dopiero człowiek odkrywa samego siebie.

„Człowiek wyrusza w podróż tak naprawdę nie w tym celu, by odkryć świat, tylko by w świecie odnajdywać samego siebie” (Marek Kamiński)

Droga, o którą mi tutaj chodzi, to droga abstrakcyjna, niematerialna – jest to droga życia. Wyrusza w nią każdy człowiek, kroczy jej ścieżkami mniej lub bardziej utartymi przez innych. Niekiedy samodzielnie wyznacza on nowe szlaki, którymi można podążać. Drogi doświadczamy w sposób bardzo spersonalizowany poprzez to, co nas spotyka (czynniki zewnętrzne), oraz nasze decyzje, postawy, zachowania (czynniki wewnętrzne). Istotą wydaje się tu rozwój człowieka i, jak twierdziła Helena Radlińska (1961, s. 57), wspomaganie tego rozwoju:

„Na wszystkich polach zakres pracy społecznej, pojętej jako wychowanie, obejmuje równocześnie budzenie potrzeb, uświadamianie ideałów, organizowanie sił, uczenie techniki. Dopóki nie zjawi się poczucie potrzeby, dopóki nie rozpali się pragnienie zmiany, niepodobna pobudzić woli do czynu”.

Twórczyni pedagogiki społecznej zwracała również uwagę na fakt, że procesy rozwoju, wrastania, wychowania, samowychowania i samokształcenia obejmują „cały przebieg życia ludzkiego, wszelką działalność, w której człowiek, stykając się z instytucjami i z ludźmi, poddając się ich wpływowi, wnosi własne wartości” (Radlińska, 1961, s. 362–363).

Podjęmowane przez człowieka działania wyznaczają mu drogę i kształtują jego tożsamość. Za takie uznaję tu wolontariat, będący bezpłatnym, świadomym i dobrowolnym działaniem realizowanym stale lub okazjonalnie na rzecz innych, wykraczającym poza więzi rodzinne, koleżeńskie czy przyjacielskie (Kromolicka, 2008). Należy je postrzegać jako wynik bezinteresownej woli udzielania pomocy innym, bez oczekiwania jakichkolwiek korzyści z tego tytułu (świadoma bezinteresowność) oraz bez przymusu (dobrowolność), na podstawie bliskich kontaktów z osobami potrzebującymi pomocy (bezpośredniość) oraz konsekwentnej, odpowiedzialnej aktywności (ciągłość i systematyczność) (Gawroński, 1999). Wolontariat postrzegany tu jako droga odnosi się do kilku aspektów interpretacyjnych. Po pierwsze drogą można określić samą działalność wolontariacką, która może być doświadczana jako proces, obejmujący wiele działań, przemian, przeobrażeń zarówno sytuacji zewnętrznej, jak i wewnętrznej wolontariusza (jego myśli, postaw itp.). Drugi aspekt odnosi się do drogi życiowej w kontekście wolontariatu – chodzi tu o znaczenie, jakie działania na rzecz innych miały w kształtowaniu biografii danego człowieka – jak ową drogę ukierunkowały, co zmieniły? Za trzeci aspekt interpretacyjny uznać można drogę życiową przed podjęciem działań wolontariackich oraz poszukiwanie ich początków. Daje to swoistą odpowiedź na pytanie, jak zacząć? Czy jak zachęcić do pomagania? Wskazane zagadnienia zarysowują swoiste obszary dociekań badawczych w ramach rozumienia wolontariatu jako drogi. W dalszej części zostaną one poddane refleksji metodologicznej w kontekście współczesnych przemian społecznych, a szczególnie zaproponowanej wizji pokolenia Y.

POKOLENIE Y/Z

Pokolenie jako takie jest kategorią – pojęciem obecnym zarówno w życiu potocznym, jak i w dociekaniach naukowych. Można stwierdzić, że pełni funkcję porządkującą analizy historyczne, socjologiczne, a nawet filozoficzne, jak również pozwala na pewne chronologiczne i merytorycz-

ne kategoryzowanie w ich ramach (Fatyga, 2005). Jak stwierdza Michał Kwiatkowski (2019, s. 14–15), podkreślając dwie perspektywy: czasową (okresową) oraz przestrzenną (przynależnościową), „z jednej strony pokoleniem nazywamy zbiorowość ludzi urodzonych w tym samym czasie bądź okresie. Z drugiej – zbiorowość charakteryzująca się wspólnotą przeżyć i przynależności”. Karl Mannheim (1966), dokonując socjologicznej analizy kwestii pokoleń, zwrócił uwagę na związek między funkcjonowaniem w obrębie określonej grupy wiekowej, kształtowaniem się zbiorowej świadomości (tożsamości kolektywnej) a przeobrażeniami struktury społecznej. Podkreślał przy tym konieczność postrzegania pokolenia nie tyle jako statycznego konstruktów, ile dynamicznego zjawiska społecznego – z perspektywy aktywnych podmiotów. Kategoria pokolenia ma zatem wymiar zarówno obiektywny, jak i subiektywny. Mowa tu o osadzeniu każdej generacji w kontekście obiektywnym warunków społecznych, ekonomicznych, politycznych i kulturowych, które Mannheim określił mianem „położenia pokoleniowego” (*Generationslagerung*), a także w wymiarze historycznym (*im historischen Strome des gesellschaftlichen Geschehens*) (Mannheim, 1966). Można zatem mówić o powiązaniu ludzi danej generacji społeczno-historyczną przestrzenią ich życia, to znaczy funkcjonowania w określonej epoce, danym momencie dziejów, na tle konkretnych wydarzeń, wykazujących jednocześnie skłonność do podobnych zachowań, sposobów odczuwania czy myślenia (Hildebrandt-Wypych, 2009). Wskazać tu można swoisty duchowy charakter pokolenia, dla którego istotne są określone wartości, cele bądź potrzeby jako te, które łączą jego przedstawicieli (Marynowicz-Hetka, 2015). Podsumowując te skondensowane próby wytłumaczenia istoty kategorii pokolenia, odwołam się ponownie do słów Kwiatkowskiego (2019, s. 17), który uwzględniając ów duchowy i pedagogiczny wymiar fenomenu pokolenia, ujął je następująco: „Doświadczenia zbiorowe i indywidualne grupy ludzi o zbliżonym czasie narodzin i wzajemnie inspirujących się (posiadających wspólną płaszczyzną działania, rozumianą szerzej, niż zdewaluowana w erze globalizacji i Internetu, przestrzeń fizyczna), kształtują cele i wartości, jakimi się oni kierują w nieustającym procesie formowania rzeczywistości społecznej (będącej często tylko ideami bez fizycznej manifestacji, subiektywnym postrzeganiem relacji międzyludzkich) i fizycznej (właściwościami świata o mniejszym przełożeniu na psychikę jednostek, możliwie obiektywnymi i mierzalnymi)”.

Kontekstem prezentowanych tu rozważań jest współczesność, w którą wpisują się ludzkie doświadczenia, mogące być rozumiane także w sposób zbiorowy, wspólnotowy. Przekładają się one na sposoby myślenia, dominujące style funkcjonowania, postawy, modele wychowania i socjalizacji oraz sposoby przystosowania się do przemian społecznych. Na szczególną uwagę zasługują tu zatem pokolenia doświadczające intensywnych i dynamicznych przeobrażeń ostatnich dziesięcioleci. Są to:

1. Pokolenie X – urodzeni w latach 1965–1980 – urodzeni w czasach PRL, jego przedstawiciele aktualnie dominują na rynku pracy. Praca jest główną ich wartością, co wyraża zdanie traktowane jako dewiza pokolenia X: „żyję, aby pracować”.
2. Pokolenie Y – urodzeni w latach 1981–2000 – często określane mianem pokolenia nowych technologii, gdyż to oni są tymi, którzy aktywnie je wdrażają, testują i stosują. Charakteryzuje ich duża aktywność, zwłaszcza na rynku pracy, znaczna elastyczność, umiejętność dostosowania się do dynamicznych zmian. Mottem przyświecającym przedstawicielom tej generacji są słowa: „pracuję, aby żyć” (Rogozińska-Pawelczyk, 2015). Określani też jako m.in.: milenialsi, Generation We, Gen Y (Kwiatkowski, 2019).
3. Pokolenie Z – urodzeni po 2000 r.¹⁾. Generację tę określa się także mianem Hashtagnation lub pokolenie selfie. Jego przedstawiciele dopiero sygnalizują swoje zainteresowanie pojawieniem się na rynku pracy, będą intensywnie na niego wchodzić w kolejnych latach. Dewiza tego pokolenia zdecydowanie różni się od zasad wyznawanych przez generacje X i Y, brzmi bowiem następująco: „praca pozwoli mi fajnie żyć” (Rogozińska-Pawelczyk, 2015). Jest to także pokolenie urodzone i funkcjonujące w świecie nowych technologii, nieznające funkcjonowania bez nich (Kwiatkowski, 2019).

W prezentowanych rozważaniach szczególną uwagę pragnę zwrócić na dwie ostatnie generacje – Y i Z. Jednakże dostępna literatura przedmiotu umożliwi szersze rozpoznanie pokolenia Y niż pokolenia Z. To drugie dopiero wkracza w samodzielne życie społeczne, a przez to nie zostało dostatecznie opisane. Współcześni studenci natomiast, których określam tu jako przedstawicieli przełomu pokoleń Y i Z, przejawiają większość cech tego

¹⁾ Źródła zachodnie wskazują również na 1990 lub 1995 r.

pierwszego. Dlatego też skoncentruję się tu na charakterystyce pokolenia Y jako pewnej podstawy interpretacyjnej w podejmowanej problematyce.

Jak się okazuje, pokolenie Y postrzegane jest jako pokolenie sprzeczności, nieuporządkowania światopoglądowego, braku autorytetów – „charakteryzowane jako dobrze wykształcone, ambitne, pracujące na własny rachunek, dążące do samorozwoju, ale też leniwe, nielojalne, zbyt pewne siebie czy niecierpliwe” (Kwiatkowski, 2019, s. 24). Jest to niewątpliwie związane z dynamicznością, zmiennością i nieokreślonością świata społecznego, kulturowego, a nawet politycznego, w którym żyją. Generacja Y bazuje niejako na doświadczeniach pokolenia X, kontynuując je i rozwijając (Black, 2010), a jednocześnie odpowiadając na owe przemiany współczesności.

Przedstawiciele milenialsów kształtowali oraz kształtują swoją tożsamość na podstawie konkretnych zjawisk społecznych, wśród których wskazać należy: dominację gospodarki rynkowej, technicyzację życia (komputer, powszechny dostęp do Internetu, telefony komórkowe, komunikatory, portale społecznościowe), wzrastający standard życia, konsumpcjonizm, większa mobilność i otwartość na świat (podróże, Internet, znajomość języków obcych), większe możliwości związane z edukacją oraz karierą zawodową, wzrastające tempo życia, indywidualizm, ukierunkowanie na samorozwój i samorealizację (Stachowska, 2012). Wobec tego generację przełomu Y/Z można opisać następującymi charakterystykami:

- Wysoki poziom wykształcenia i nastawienie na samorozwój – jest to cecha szczególnie przypisana pokoleniu Y, w którym odnaleźć można osoby najlepiej wykształcone, o zdecydowanie wyższych umiejętnościach językowych, bardzo dobrej orientacji zarówno w obszarze technologii, jak i w biznesie, gospodarce globalnej czy kwestiach różnorodności kulturowej (Stachowska, 2012).
- Wielozadaniowość (*multitasking*) – przedstawiciele tego pokolenia wykonują wiele zadań (czynności) jednocześnie z dużym zaangażowaniem, charakteryzują się elastycznością i mobilnością w ich realizacji (Opalińska, 2018).
- Oczekiwanie bieżącego feedbacku – podejmowane działania, w tym praca zawodowa, mają być źródłem satysfakcji, rozwoju (Stachowska, 2012), motywacji, stymulacji oraz gratyfikacji. Wiąże się to z prezentowaną przez nich wielokrotnie postawą roszczeniową wobec pracodawcy w zakresie warunków i czasu pracy (Mazur-Wierzbička, 2016) oraz brakiem lojalności względem zatrudniającego (Opalińska, 2018).

- Powszechne wykorzystanie nowoczesnych technologii w życiu codziennym – widoczna tu jest istotna różnica między pokoleniem Y i Z. Pierwsze dorastało wraz z technologią, zna świat bez niej lub z jej ograniczonym jeszcze wpływem na ludzkie życie. Drugie nie wyobraża sobie bez niej funkcjonowania (Kwiatkowski, 2019). Jedno i drugie, a zwłaszcza reprezentanci wskazywanego tu przełomu obu generacji, traktuje nowe technologie jako nieodłączny element swojego życia prywatnego i zawodowego. Można to określić jako swoistą cyfrową zależność.
- *Work-life balance* – jako istotną wartość postrzegają równowagę między życiem prywatnym a pracą zawodową, czyli możliwość godzenia obowiązków zawodowych z prywatnością (dotyczy to zarówno kwestii wysokości wynagrodzenia, czasu pracy, jak ogólnie pojętej atmosfery w miejscu zatrudnienia) (Leoński, 2015).
- Czas wolny, realizacja pasji oraz wykonywanie zadań użytecznych społecznie – w kontekście pracy zawodowej takie podejście przejawia się preferowaniem pracy ciekawej i kreatywnej, zapewniającej rozwój oraz niezależność. Praca nie jest ważniejsza od zajęć pozazawodowych (Stachowska, 2012), ma raczej umożliwiać zdobywanie środków na realizację pasji i rozwój osobisty (Opalińska, 2018). Ponadto generacje Y i Z „często demonstrują swoją wrażliwość na problemy występujące w skali światowej, takie jak: wojna, dbałość o środowisko naturalne, problemy związane ze zdrowiem, czy kwestie dotyczące dyskryminacji [...] mianują się grupą, która chce naprawić świat” (Stachowska, 2012, s. 36).
- Otwartość i akceptacja różnorodności występującej w świecie – mowa tu o różnicowaniu międzyludzkim, np. w kwestiach kulturowych czy światopoglądowych. Dzięki owej otwartości na świat, tak przecież różnorodny, która dokonuje się przy użyciu najnowszych technologii, przedstawiciele pokoleń Y i Z zdecydowanie łatwiej niż wcześniejsze generacje akceptują niejednorodność, traktując ją jako inspirującą (Kwiatkowski, 2019).
- Umiejętność pracy zespołowej i indywidualizm – to dwie cechy sprzeczne, wykluczające się nawzajem. Pierwsza charakteryzuje pokolenie Y, druga generację Z (Opalińska, 2018).
- Kultura konsumpcji – jest to zjawisko dostrzegane aktualnie już także w Polsce, polegające na opieraniu swojego funkcjonowania, życia,

sukcesu przez jednostki i całe społeczeństwa na niemal nieograniczonej konsumpcji, a przez to zaspokajaniu coraz bardziej wygórowanych potrzeb. Dla pokoleń Y i Z tzw. euforia supermarketu, styl życia typu „shopping” wydaje się czymś naturalnym, a zaspokajanie potrzeb o charakterze konsumpcyjnym gwarancją szczęścia (Melosik, 2008).

- Kultura instant – odnosi się do sposobu funkcjonowania czy nawet konieczności życia w „natychmiastowości” (Melosik, 2000). Reguła „tu i teraz” wydaje się cechą charakterystyczną analizowanych pokoleń, kształtującą ich tożsamość. Ich przedstawiciele oczekują szybkich rezultatów swoich działań czy usług, z których korzystają, komunikują się ze sobą w sposób nieograniczony, nie potrafią czekać (Melosik, 2008).

Pokolenie Y i Z to generacje socjalizowane w czasach ponowoczesnych, których wyznacznikami są takie zjawiska oraz procesy, jak: globalizacja, rozwój technologii cyfrowych, konsumeryzm czy kapitalizm.

ŻYCIE AKADEMICKIE POKOLENIA Y/Z A WOLONTARIAT

Zgodnie z przyjętymi wcześniej ramami czasowymi określającymi swoistą przynależność do omawianych generacji stwierdzić należy, że aktualnie w życiu akademickim jako studenci uczestniczą przedstawiciele pokolenia Y (urodzeni do 2000 r.) oraz pokolenia Z (urodzeni po 2000 r.)²⁾ – pokolenia przełomu Y/Z. Na podstawie wskazanych ich charakterystyk stwierdzić można, że są oni swoistym nośnikiem współczesnych przemian społeczno-kulturowych. W kontekście funkcjonowania uniwersytetów wydaje się to szczególnie istotne, gdyż także one owym przemianom muszą ulegać i ulegają. „Od ponad dekady obserwujemy zmianę w pojmowaniu roli uniwersytetów. Od instytucji elitarnej, wiedzotwórczej uniwersytet przeobraża się w jedną z wielu instytucji społecznych, których zadaniem jest dostarczanie usług i produktów przydatnych gospodarce i rozwojowi ekonomicznemu” (Ciechanowska, 2014, s. 180). Rola uniwersytetu w społeczeństwie oraz jej przeobrażeń w obliczu współczesności to temat podejmowany przez wielu akademików. Nie jest moim zadaniem przytaczanie tu owych dyskusji. Jednakże pragnę zwrócić uwagę na główne problemy, kwestie czy zjawiska

²⁾ Cezury czasowe przyjęte za: Kwiatkowski, 2019, s. 23.

w nich wskazywane, które mogą mieć znaczenie w dalszych rozważaniach podejmowanych w prezentowanym artykule. Należą do nich: biurokratyczne tworzenie europejskiego systemu szkolnictwa wyższego (Czerepaniak-Walczak, 2013), komercjalizacja uczelni i nauki, postrzeganie studentów w kategoriach kapitału ludzkiego (Melosik, 2009), oczekiwanie służebności uczelni wyższych względem gospodarki – ich bezpośredniej i natychmiastowej użyteczności (Ciechanowska, 2014), doskonalenie technologiczne oraz internetyzacja uniwersytetu (Brzeziński, 2009). Opisane procesy stanowią wynik lub odpowiedź na przemiany ogólnospołeczne, a jednocześnie wywołują ważną dyskusję na temat roli uczelni wyższych w społeczeństwie, rozwoju młodych ludzi i ich przygotowaniu do życia. „Zarówno profesor–mistrz, mentor odchodzi do lamusa, jak i jego uczeń–student światły intelektualista, niezależny badacz rzeczywistości i twórca elity intelektualnej” (Ciechanowska, 2014, s. 180). Ten student – przedstawiciel generacji Y i Z – to jednocześnie osoba znajdująca się w tzw. wieku studiów, który Kazimierz Jaskot i Anna Murawska (2006) uznali za specyficzną fazę rozwojową, pełną istotnych sprzeczności i konfliktów, których pokonanie prowadzić może do osiągnięcia kulturowej tożsamości oraz ukierunkowania dalszego własnego rozwoju. Sprzeczności te wiążą się z:

- dynamicznym rozwojem dążeń, pragnień i celów, maksymalizacją oczekiwań co do ich realizacji z jednoczesnym deficytem w obszarze woli, charakteru, by je spełnić;
- idealizowaniem rzeczywistości, dążeniem do jej zmiany, ze swoistym romantyzmem, z brakiem doświadczenia w racjonalnym planowaniu i skutecznym działaniu;
- konfrontacją silnego dążenia do niezależności i autonomii jednostki z rygorami procesu kształcenia;
- rozbudowanymi potrzebami materialnymi a możliwościami ich zaspokajania;
- szerokim zakresem wiedzy do przyswojenia, a ograniczonym czasem pozostawionym na jej zgłębianie.

Autorzy, wskazując na specyfikę „wieku studiów”, podkreślają pewnego rodzaju zderzenie cech, postaw czy oczekiwań pokolenia dzisiejszych studentów ze światem, studiowaniem z powagą i autorytetem uniwersytetu, który w istocie nie odpowiada tak sprawnie na dynamiczne przemiany społeczne. Stąd owe konfrontacje, wzajemne niezrozumienie, a niekiedy konflikty pomiędzy oboma podmiotami.

W artykule podejmuję zagadnienie zaangażowania studentów – przedstawicieli pokoleń Y i Z – w wolontariat i jego roli w biegu życia. Jak pokazują badania Głównego Urzędu Statystycznego, wśród Polaków w wieku 15–24 lata (okres nauki i rozpoczynania kariery zawodowej) aktywność o charakterze działań wolontariackich jest najniższa (9,5% mężczyzn i 7,6% kobiet) (GUS, 2016). Odnosząc te dane wyłącznie do młodzieży akademickiej, można stwierdzić, że tak niskie zaangażowanie studentów w działalność prospołeczną jest faktem niepokojącym, przywołane wcześniej charakterystyki omawianych generacji wydają się zaś doskonałym uzasadnieniem tego stanu rzeczy. Wydaje się, że problem ten wymaga aktualnie odmiennego spojrzenia i innej perspektywy, także metodologicznej, ponieważ wolontariat generacji Y i Z to działalność inspirowana innymi motywacjami niż te dotychczas wskazywane. Do tej pory uważano bowiem, że czynnikami zachęcającymi do wolontariatu są pobudki altruistyczne, zadaniowe, ideologiczne, egoistyczne/egocentryczne oraz afiliacyjne (Górecki, 1999). Niewątpliwie motywacje te nadal odgrywają istotną rolę, lecz w obliczu przeobrażeń o charakterze pokoleniowym spodziewać się należy także pewnej aktualizacji w obszarze stymulacji do działań prospołecznych.

W ostatniej części artykułu przedstawię propozycję metodologiczną opartą na doświadczeniu pracy ze studentami-wolontariuszami w placówkach wsparcia dziennego, organizacjach pozarządowych oraz kole naukowym wolontariatu studenckiego. W ramach prac tego ostatniego podjęto refleksję badawczą, której efektem jest ów projekt.

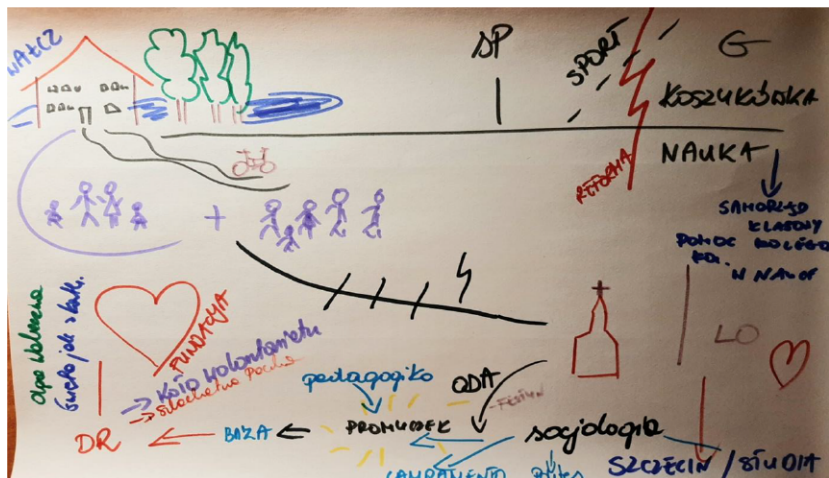
PROPOZYCJA METODOLOGICZNA

Wychodząc od postrzegania wolontariatu jako drogi lub etapu (elementu) drogi życiowej człowieka – w tym konkretnym ujęciu przedstawiciela generacji Y i Z – należałoby określić wstępne obszary zainteresowania badawczego, a zatem podjąć próbę sformułowania problemów. W związku z tym, że prezentowane podejście ma jeszcze charakter propozycji, należy je traktować roboczo. Niewątpliwie w obszar niewiedzy wpisują się następujące kwestie czy pytania:

- Kim jest wolontariusz pokolenia Y/Z?
- Jak rozpoczęła się/przebiegała jego droga do wolontariatu i droga z wolontariatem?

- Co skłoniło wolontariusza pokolenia Y/Z do podjęcia działań prospołecznych?
- Co/jakie doświadczenia/decyzje/spotkania/relacje doprowadziły go do miejsca, w którym jest teraz jako człowiek/wolontariusz/student?
- Jakie znaczenia wolontariusz pokolenia Y/Z przypisuje własnym działaniom prospołecznym?
- Jak w perspektywie swojego dotychczasowego życia wolontariusz pokolenia Y/Z postrzega swój wolontariat?

Jak wynika z prezentowanych pytań, głównym przedmiotem zainteresowania wydaje się tu wolontariat w biegu życia przedstawicieli pokolenia Y i Z w ich własnej perspektywie. Pozwala ona na przyjęcie perspektywy, w której osoba jako indywiduum jest istotą doświadczającą i nadającą znaczenia osobistym doświadczeniom (Buksiński, 2001), to zaś, czego człowiek doświadcza, wpisuje się w jego biografię – bieg jego życia. Oznacza to możliwość metodologicznego zwrotu ku narracji jako formie wyrazu – opisu czy prezentacji owych jednostkowych doświadczeń. W tym ujęciu będzie to zarówno odrębna forma dyskursu (sposób rozumienia własnych, przeszłych doświadczeń i działań, poprzez nadawanie im kształtu, organizowanie w opowieści, tworzenie znaczeń w sposób retrospektywny), jak i działanie werbalne narratora (historia przez niego konstruowana, poprzez którą wyraża siebie, swoje doświadczenie i otaczający go świat) (Chase, 2010). Projektowane zatem badanie opierać się będzie na metodzie wywiadu, w którym wykorzystana zostanie technika narracji wywołana wprowadzeniem w postaci rysunku. W pierwszej części rozmowy wolontariusze zostaną poproszeni o narysowanie na kartce papieru swojego dotychczasowego biegu życia w kontekście działań wolontariackich, z uwzględnieniem momentów kluczowych, przełomowych, istotnych decyzji, wydarzeń czy spotkań. Jest to swoista adaptacja technik projekcyjnych stosowanych częściej w psychologii niż w pedagogice, dzięki którym jednak możliwe okazuje się uzewnętrznienie pragnień, uczuć bądź stanów psychicznych (Sztumski, 2005). Wśród technik projekcyjnych wyróżnia się: metodę obrazkową, metodę skojarzeń słownych oraz analizy wytworów działania (Żegnałek, 2008). W badaniach społecznych uznawane są one jako odrębne procedury badawcze ze specyficznym przebiegiem i sposobem analizowania pozyskanego materiału. Tymczasem w proponowanej perspektywie metodologicznej mają mieć funkcję jedynie wywołującą narrację – opowieść wolontariusza o jego życiu. Przykładem takiej projekcji jest rysunek 1.

Rysunek 1.

Bieg życia autorki w kontekście podejmowanych działań wolontariackich (przykładowy materiał projekcyjny)

Na podstawie przedstawionej grafiki wolontariusz tworzy narrację, która następnie zostanie poddana analizie treści. Cele tak zaprojektowanego badania przedstawiają się następująco:

- wywołanie narracji na podstawie wcześniej sporządzonego rysunku;
- analiza narracji wolontariuszy na temat ich wolontariatu w kontekście ich dotychczasowego życia;
- dokonanie przez wolontariusza rewizji swojego życia w kontekście podejmowanych działań prospołecznych;
- nakreślenie drogi do wolontariatu i w wolontariacie;
- opis znaczących wydarzeń i osób, mających na niego/nią wpływ;
- możliwość dostrzeżenia ewentualnej zmiany w sobie samym przez wolontariusza.

W ramach prac wspomnianego koła wolontariatu przeprowadzono spotkanie wstępne, podczas którego dokonano rozpoznania metody według prezentowanego projektu. Uzyskane na tej podstawie informacje stanowią próbkę – jedynie pewien wycinek obrazu wolontariuszy pokolenia Y/Z, który jednocześnie świadczy o potencjale poznawczym tak realizowanych badań. Podkreślić należy, że nie można ich traktować stricte jako materiał empiryczny, lecz jako wnioski ze swoistej metodologicznej próby.

ZAMIAST PODSUMOWANIA: WOLONTARIUSZ POKOLENIA Y/Z – PRÓBKA POZNAWCZA

Wylaniający się w procesie projektowania badania wycinek obrazu wolontariuszy generacji Y/Z oscyluje wokół trzech zasadniczych zagadnień: ich tożsamości (kim jest wolontariusz pokolenia Y/Z?), ich drogi (jaki jest bieg życia wolontariuszy pokolenia Y/Z?) oraz subiektywnie postrzeganej roli wolontariatu w ich dotychczasowym życiu. Konieczne jest, by zaznaczyć, że zaprezentowane treści są jedynie wnioskami wysuniętymi na podstawie spotkania wstępnego, które uznać można za pilotaż.

Wolontariusz pokolenia Y/Z to młody człowiek poznający i poszukujący siebie – niekiedy po omacku, raczej niepewnie niż odważnie – woli być kierowany niż przejmować inicjatywę w rozmaitych działaniach. Zauważalne są strach, wycofanie, dystans wobec otoczenia, tego, co nowe, a jednocześnie wyraźna potrzeba i chęć działania, aktywności. Można takiego wolontariusza Y/Z nazwać wolontariuszem sprzeczności. Jest w ciągłym ruchu, pośpiechu, nieustannie zajęty, podejmuje równocześnie różnorodne zadania: praca, studia i inne – stara się to wszystko łączyć. W sylwetce pokolenia Y oraz pokolenia Z istotną cechą jest bycie *online*. Taki wolontariusz komunikuje się w sieci, a jednocześnie raczej jest odbiorcą wiadomości czy poleceń niż aktywnym członkiem dyskusji. Bardzo istotną cechą jest też fakt, że współczesny student podejmujący działania wolontariackie chce być potrzebny i widzieć sens swojej pracy.

Drugi istotny element obrazu wolontariusza Y/Z to jego droga, na którą składają się:

- doświadczenia wyniesione z domu rodzinnego, w którym działania prospołeczne były czymś naturalnym, swoistym stylem życia;
- spotkanie na swojej drodze autorytetu – osoby, która wolontariatem ich zainspiruje;
- dostrzeganie potrzeby działania na rzecz innych, chce reagować na zło i cierpienie;
- zaangażowanie w wolontariat szkolny.

Wskazane przez wolontariuszy etapy ich drogi traktować można jako czynniki mające istotne znaczenie w kształtowaniu ich postaw prospołecznych, biegu życia ku wolontariatowi i w wolontariacie. Znaczenie, jakie studenci przypisują wolontariatowi, wiąże się przede wszystkim z możliwością rozwoju, spotkania inspirujących osób, odkrywania

siebie samych oraz własnych możliwości, a niekiedy przekraczania własnych ograniczeń.

Sokratesowi przypisuje się słowa: „Kto chce poruszyć świat, niechaj najpierw poruszy siebie” – wolontariusz pokolenia Y/Z niewątpliwie chce ów świat poruszyć. Jednakże wydaje się zagubiony w poszukiwaniu szans ku temu. Potrzebuje inspiracji, wsparcia, poprowadzenia, pokierowania na drodze do wolontariatu i w wolontariacie. Przedstawione ujęcie metodologiczne jest propozycją realizacji badań pozwalających na poznanie ukrytych sensów oraz znaczeń wolontariatu w życiu młodego człowieka.

BIBLIOGRAFIA

- Bauman, Z. (2011a). Ponowoczesne wzory osobowe. *Studia Socjologiczne*, 1(200), 435–458.
- Bauman, Z. (2011b). *44 listy ze świata płynnej nowoczesności*. Kraków: Wydawnictwo Literackie.
- Black, A. (2010). Gen Y: Who they are and how they learn. *Educational Horizons*, 88(2), 92–101.
- Brzeziński, J.M. (2009). Od uniwersytetu Humboldta do e-universytetu. W: Z. Drozdowicz (red.), *Uniwersytety. Tradycje – dzień dzisiejszy – przyszłość*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Buksiński, T. (2001). *Doświadczenie w naukach społecznych*. W: T. Buksiński (red.), *Doświadczenie* (s. 63–98). Poznań: IF UAM.
- Bühler, Ch. (1999). *Bieg życia ludzkiego*. Warszawa: WN PWN.
- Chase, S.H. (2010). Wywiad narracyjny. Wielość perspektyw, podejść, głosów. W: N.K. Denzin, Y.S. Lincoln (red.), *Metody badań jakościowych*. T. 2 (s. 15–57). Warszawa: WN PWN.
- Ciechanowska, D. (2014). Akademickie kształcenie pokolenia Y w perspektywie zmian w dydaktyce szkoły wyższej. W: D. Ciechanowska (red.), *Perspektywy zmian w praktyce kształcenia akademickiego* (s. 177–193). Szczecin: WSH TWP.
- Czerepaniak-Walczak, M. (2013). Wprowadzenie. W: M. Czerepaniak-Walczak (red.), *Fabryki dyplomów czy universitas?* (s. 10–26). Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Fatyga, B. (2005). *Dzicy z naszej ulicy. Antropologia kultury młodzieży*. Wyd. 2, popr. Warszawa: Ośrodek Badań Młodzieży, Instytut Stosowanych Nauk Społecznych, Uniwersytet Warszawski.
- Gawroński, S. (1999). *Ochotnicy miłości bliźniego. Przewodnik po wolontariacie*. Warszawa: Biblioteka „Więzi”.
- Główny Urząd Statystyczny. *Wolontariat w 2016 r.* <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/gospodarka-spoeczna-wolontariat/wolontariat-i-praca-niezarobkowa-na-rzecz-innych/wolontariat-w-2016-r-,1,3.html> (dostęp: 19.01.2020).

- Górecki, M. (1999). Wolontariat. W: D. Lalak, T. Pilch (red.), *Elementarne pojęcia pedagogiki społecznej i pracy socjalnej* (s. 335). Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak.
- Hilbrandt-Wypych, D. (2009). Pokolenia młodzieży – próba konceptualizacji. *Przegląd Pedagogiczny*, 2, 105–124.
- Jaskot, K., Murawska, A. (2006). Charakterystyka „wieku studiów”. Konsekwencje pedagogiczne. W: K. Jaskot (red.), *Wprowadzenie do pedagogiki szkoły wyższej* (s. 109–116). Szczecin: Oficyna In Plus.
- Kromolicka, B. (2008). Wolontariat. W: *Encyklopedia Pedagogiczna*. T. 7 (s. 218–230). Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak.
- Kielar-Turska, M. (2011). Kształtowanie się naukowej psychologii rozwoju człowieka. W: J. Trempała (red.), *Psychologia rozwoju człowieka* (s. 3–27). Warszawa: WN PWN.
- Kwiatkowski, M. (2019). *Pokolenie Y na współczesnym rynku pracy. Psychospołeczne uwarunkowania startu zawodowego*. Warszawa: Wydawnictwo APS.
- Leoński, W. (2015). Work-life balance jako praktyka koncepcji społecznej odpowiedzialności biznesu. *Acta Universitatis Nicolai Copernici. Zarządzanie*, 42(1), 127–137.
- Mannheim, K. (1966). Das Problem der Generationen. W: L. von Friedenburg (red.), *Jugend in der Modernen Gesellschaft* (s. 23–48). Köln–Berlin: Kiepenheuer und Witsch.
- Marynowicz-Hetka, E. (2015). W stronę pedagogiki kompletnej Radlińskiej: studium recenzyjne trzech wymiarów analizy. *Studia z Teorii Wychowania*, 6/2(11), 31–50.
- Mazur-Wierzbicka, E. (2016). Pokolenie Y – liderzy jutra. Analiza komparatywna. Polska versus inne kraje Europy Środkowej. *Studia i Prace WNEiZ US*, 43(1), 169–181.
- Melosik, Z. (2000). Kultura instant. Paradoksy pop-tożsamości. W: M. Cylkowska-Nowak (red.), *Edukacja. Społeczne konstruowanie idei i rzeczywistości* (s. 65–71). Poznań: Wydawnictwo Wolumin.
- Melosik, Z. (2008). Kultura popularna jako czynnik socjalizacji. W: Z. Kwieciński, B. Śliwerski (red.), *Pedagogika. Podręcznik akademicki* (s. 31–49). Warszawa: WN PWN.
- Melosik, Z. (2009). *Uniwersytet i społeczeństwo. Dyskursy wolności, wiedzy i władzy*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Opalińska, A. (2018). W poszukiwaniu komunikacji między pracownikami a pracodawcami: analiza porównawcza pokoleń funkcjonujących na współczesnym rynku pracy. *Zeszyty Naukowe Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego w Zielonej Górze*, 2, 139–152.
- Radlińska, H. (1961). *Pedagogika społeczna*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Rogozińska-Pawelczyk, A. (2015). Zarządzanie kapitałem ludzkim w różnym wieku jako wyzwanie dla rynku pracy. W: A. Rogozińska-Pawelczyk (red.), *Pokolenia na rynku pracy* (s. 17–38). Łódź: Wydawnictwo UŁ.

- Smyk, K. (2014). Nazwy drogi we współczesnej polszczyźnie. Analiza leksykalno-semantyczna. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracovensium Studia Linguistica*, 9, 77–93.
- Stachowska, S. (2012). Oczekiwania przedstawicieli pokolenia Y wobec pracy i pracodawcy. *Zarządzenie Zasobami Ludzkimi*, 2, 33–56.
- Sztumski, J. (2005). *Wstęp do metod i technik badań społecznych*. Katowice: Wydawnictwo Naukowe Śląsk.
- Żegnałek, K. (2008). *Metody i techniki stosowane w badaniach pedagogicznych*. Warszawa: Wydawnictwo Comandor.

THE “ROAD” OF VOLUNTEERING AND VOLUNTEERING IN THE CONTEXT OF REFLECTIONS ON GENERATIONS Y AND Z – A METHODOLOGICAL PROPOSAL

ABSTRACT

What is volunteering? What is it for a volunteer and what is its place in their life? What is or was her/his “road” to volunteering, in voluntary work or as a result of volunteering? In the article, the author looks for answers to these questions, presenting a research perspective using the metaphor of the road, projection and narrative techniques. Placing them in the context of the Y and Z generations, i.e. contemporary students – volunteers. It turns out that volunteering is a very intimate, subjective experience that specifically identifies a single person – a volunteer. The presented methodological approach is a proposal for the implementation of research that allows to discover the hidden meanings of volunteering in the life of a young person.

KEYWORDS: volunteering, qualitative research, generation Y/Z